

L'abellera de mirall (*Ophrys speculum* Link), primera cita al delta del Llobregat i noves dades per al coneixement d'aquesta espècie a Catalunya

Rebut: 05.05.95
Acceptat: 29.09.95

Valentín González, Rafael del Hoyo i Carlos Macías

CISEN (Centre per a la Investigació i Salvaguarda dels Espais Naturals). Grup de Flora. Centre Cívic Jardins de la Pau, Plaça Jardins de la Pau, s/n. 08820 El Prat de Llobregat.

Paraules clau: *Orchidaceae*, *Ophrys speculum*, primera cita, delta del Llobregat, Catalunya.

Abstract: Mirror of Venus (*Ophrys speculum* Link), first record for the Llobregat Delta and new information on this species in Catalonia.

A new record of *Ophrys speculum* Link in Schrader subsp. *speculum* for Catalonia and the results of the monitoring of specimens carried out during the flowering period are discussed. Information is provided on the maximum number of flowers, distribution and geographical altitude of this important species in Catalonia.

Keywords: *Orchidaceae*, *Ophrys speculum*, first record, Llobregat Delta, Catalonia.

Resum: Hom aporta una nova cita d'*Ophrys speculum* Link in Schrader subsp. *speculum* a Catalunya i es faciliten els resultats del control que s'ha fet als exemplars durant el període de floració. D'aquesta manera, s'amplia la informació que es tenia d'aquesta notable espècie a Catalunya respecte al nombre màxim de flors, distribució i altitud geogràfica.

Resumen: La orquídea de espejo (*Ophrys speculum* Link), primera cita en el delta del Llobregat y nuevos datos para el conocimiento de esta especie en Cataluña.

Se aporta una nueva cita de *Ophrys speculum* Link in Schrader subsp. *speculum* en Cataluña y se facilitan los resultados del control realizado a los ejemplares durante su período de floración. De esta forma, se amplía la información que había sobre esta notable especie en Cataluña en cuanto a número máximo de flores, distribución y altitud geográfica.

INTRODUCCIÓ

Aquest article fa referència a la troballa i estudi d'una espècie d'orquídia molt rara a Catalunya de la qual no teníem dades pel que fa a la seva presència al delta del Llobregat.

Les orquídiades són considerades autèntiques joies botàniques. Actualment, a Catalunya la majoria de les orquídiades no tenen una protecció específica, malgrat que algunes espècies es troben amenaçades i estan en perill d'extinció. Al delta del Llobregat existeix una important

representació d'aquesta singular família de plantes monocotiledònies.

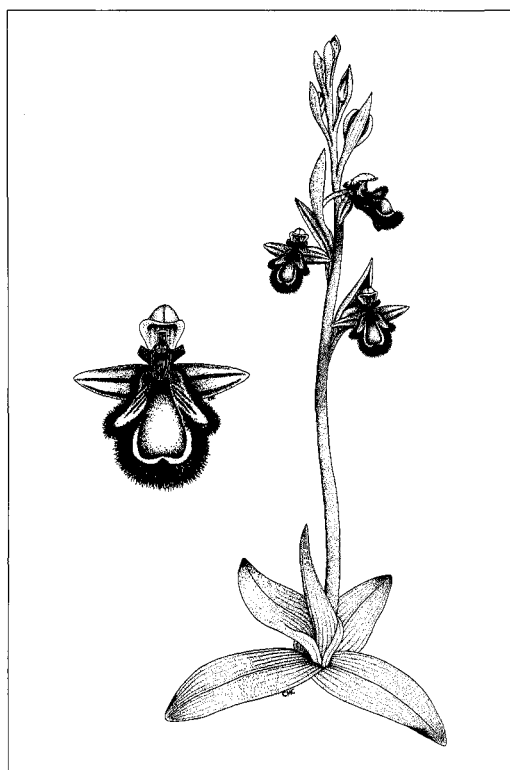
Una nova espècie d'orquídia al delta del Llobregat

El dia 23 de març de 1995 es va poder constatar per primera vegada la presència de l'abellera de mirall (*Ophrys speculum* Link in Schrader subsp. *speculum*) al delta del Llobregat; un total de set exemplars van ser trobats a la reserva

natural del Remolar-Filipines, UTM: DF21/70. Aquests exemplars, agrupats en un petit espai de terreny d'aproximadament 14 cm de diàmetre, es van desenvolupar sobre un prat de sòl sorrenc, molt assolellat, on predominava *Plantago crassifolia*, *Bellardia trixago* i altres orquídies com *Ophrys sphagodes*, *Ophrys tenthredinifera*, *Serapias parviflora* i *Spiranthes spiralis*.

El tret més característic d'aquesta espècie es troba en el label de les flors, amb una màcula gran i lluent, de color blau metàl·lic, ribetejada per una franja groguenca i envoltada per un marge pilós, amb llargs pèls marrons. Aquest label té una llargària de 10 a 15 mm i és marcadament trilobad, amb un lòbul mitjà gran i convex i els laterals estrets i dirigits cap endavant des de la base.

Els dos tèpals interns, triangulars, molt petits, de tres a quatre mm i de color vermellós, contrasten amb els tèpals externs, oblongs, de cinc a set mm, verds amb bandes longitudinals de color rogenc.

Il·lustració: Carlos Macías

L'abellera de mirall a Catalunya

Segons Arnold (1981 i 1982), aquesta orquídia és la més rara i escassa de les espècies d'*Ophrys* a Catalunya perquè només ha estat trobada en poques localitats i en nombre no gaire alt. La major part de les cites corresponen a la meitat sud de Catalunya, principalment a la província de Tarragona, entre la capital i l'Ametlla de Mar, prop de la costa. També han estat trobades a la Depressió Central, al pla del Bages i, isoladament, a l'Alt Empordà. Agramunt (420m) és la localitat amb més altitud on ha estat citada per aquest autor. No obstant això, Sanz & Nuet (1995) assenyalen uns límits d'altitud compresos entre 70 i 350 metres.

Begues, al massís del Garraf, és la localitat més propera al delta del Llobregat on s'ha trobat l'espècie (Font i Quer i A. de Bolòs in Bolòs & Bolòs 1950).

Arnold (1981) relaciona la distribució d'aquesta orquídia amb la presència de l'insecte *Campsocolia ciliata*. L'abellera de mirall és pol·linitzada específicament pels mascles d'aquest himenòpter, els quals, possiblement, són poc freqüents a Catalunya, almenys a la meitat nord.

A Catalunya floreix des de finals de març fins a principis de maig (Sanz & Nuet, 1995).

Respecte al nombre de flors, Arnold (1981) indica que els exemplars catalans acostumen a tenir de dos a quatre flors i mai no han ultrapassat el nombre de sis.

Aquesta abellera pot hibridar-se amb gairebé la totalitat d'espècies del gènere *Ophrys* (Balayer, 1984), però no tenim constància d'híbrids d'aquesta espècie a Catalunya.

Com altres orquídies basòfiles i calcícoles, es pot trobar als llistonars (*Thero-Brachypodium*) o a les brolles esclarissades de l'aliança *Rosmarino-Ericion*, sempre sobre sòls poc profunds, assolellats i molt secs (Sanz & Nuet, 1995).

Figura 1: Aspecte general d'*Ophrys speculum* i detall de la flor.

Figure 1: *Ophrys speculum* with detail of a flower.

Data Date	Plantes en flor Number of plants in flower	Nombre flors/planta (mín.- màx.) Number of flowers/plant (min.-max.)	Flors Flowers	Poncelles Buds	% Flors obertes % Open flowers	Alçària plantes (mín.-màx. cm) Height of plants (min.-max. cm)
24/03/95	6	0 - 3	12	36	25	8 - 17
30/03/95	7	1 - 5	25	24	51	9.5 - 19
06/04/95	7	2 - 7	36	13	73	11 - 20.5
10/04/95	7	3 - 8	42	7	86	11.5 - 22
21/04/95	7	4 - 9	49	0	100	11.5 - 22

Taula 1: Resultats del control efectuat als exemplars d'*Ophrys speculum* durant el període de floració.

Table 1: Results of the control carried out on specimens of *Ophrys speculum* during the flowering period.

Control dels exemplars

Durant un mes, els set exemplars han estat observats i controlats. S'han pres una sèrie de mesures, les més importants de les quals estan resumides a la taula 1.

Durant el temps d'observació no es va observar cap indicatiu de pol·linització per part de cap insecte i quan les plantes estaven marcides no presentaven símptomes que indiquessin una possible fructificació.

CONCLUSIONS

Segons la bibliografia consultada, aquesta troballa correspon a la primera cita d'*Ophrys speculum* al delta del Llobregat i, possiblement, és la localitat de Catalunya més propera al nivell del mar on se n'han trobat exemplars.

El nombre de flors per planta oscil·la entre quatre i nou. Aquest fet suposa una nova dada respecte al nombre màxim de sis apuntat per Arnold (1981) i recentment confirmat per Sanz & Nuet (1995) per a Catalunya.

El fet que no s'hagi produït la fructificació pot estar relacionat amb l'escassetat de l'insecte pol·linitzador a Catalunya, ja indicada per Arnold (1981). L'autofecundació és molt habitual al gènere *Ophrys* (Balayer, 1984), però, en aquest cas, no s'ha produït.

Aquesta nova cita enriqueix el nombre d'espècies d'orquídies conegudes al delta del Llobregat, moltes de les quals estan en una situació numèrica preocupant que fa que necessitin una major protecció. A més a més, referma la importància biològica del lloc on s'ha fet la troballa: la reserva natural del Remolar-Filipines.

BIBLIOGRAFIA

ARNOLD, J.E. 1981. *Notas para una revisión del género Ophrys L. (Orchidaceae) en Cataluña*. Collectanea Botanica. Vol. XII (nº 1): 5-61.

ARNOLD, J.E. 1982. *Notas sobre la distribución de algunas orquídeas en Catalunya*. Fol. Bot. Misc., 3:67-71. Barcelona.

BALAYER, M. 1984. *Les orchidées de la partie orientale des Pyrénées françaises. Étude biosystématique. Reactualisation du catalogue.* Tesis Doctoral. Faculté de Perpignan.

BOLÒS, A & BOLÒS, O. 1950. *Vegetación de las comarcas barcelonesas.* Ed. Instituto Español de Estudios Mediterráneos. Barcelona.

BOLÒS, O. de. 1962. *El paisaje vegetal barcelonés.* Fac. Fil. Letr. Universidad de Barcelona.

GREYJ-WILSON, C. & MATHEW, B. 1982. *Bulbos.* Ed. Omega. Barcelona.

PÉREZ, J.L.; GIL, J.R. & DURÁN, F. 1991. *Orquídeas de Extremadura.* Fondo Natural, S.L. Cáceres.

ROSELL, A. & NUET, J. 1979. *Notes biogeogràfiques sobre les abelleres catalanes.* Muntanya (Centre Excursionista de Catalunya) 87, núm.:705.

SANZ, H. & NUET, J. 1995. *Guia de camp de les orquídies de Catalunya.* Ed. Montblanc-Martín.